

Zasady latynizacji języka tamilskiego

Język tamilski (*tamil*), urzędowy język indyjskiego stanu Tamil Nadu i terytorium związkowego Pudućeri (dawn. Pondicherry), należy do rodziny języków drawidyjskich zajmującej południową część subkontynentu indyjskiego. Wraz z językami malajalam i kannara współtworzy w jej obrębie grupę południową*. Języki tamilski posiada w Indiach status języka konstytucyjnego, od 2004 r. także status języka klasycznego. Jest drugim obok syngaleskiego (*sinhala*) językiem urzędowym Sri Lanki oraz jednym z języków urzędowych Singapuru. Według danych spisu z 2001 r. posługuje się nim w Indiach około 61 milionów ludzi. Na Sri Lance dominuje w północnej części wyspy i ma około 4 milionów użytkowników. Mniejsze skupiska Tamilów żyją także w Republice Południowej Afryki, Malezji, Singapurze i Surinamie. Początki piśmiennictwa tamilskiego sięgają ostatnich wieków I tys. p.n.e.; pierwszy etap w rozwoju literackiego standardu nastąpił na początku I tys. n.e. Język tamilski posiada bogatą tradycję literacką, przez długi czas całkowicie niezależną od wzorców sanskryckich. Na obszarze tamilskiego areału językowego obowiązują dwa standardy literackie: klasyczny, nawiązujący do archaicznych form językowych (norma od XIII w.), oraz współczesny.

Język tamilski posiada własne pismo sylabiczne wywodzące się od pisma *grantha*, jednej z południowych form indyjskiego pisma *brahmi* zaświadczonego w północnych Indiach od III w. p.n.e. Używana współcześnie wersja pisma zawiera trzydzieści grafemów uporządkowanych zgodnie z regułami obowiązującymi w pismach stosowanych dla zapisu staroindoaaryjskiego *sanskrytu*: dwanaście dla oznaczenia samogłosek, osiemnaście dla spółgłosek. Dodatkowych pięć grafemów spółgłoskowych przejętych z pisma *grantha* używa się do zapisu leksykalnych zapożyczeń, zwłaszcza z sanskrytu; grafemy te umieszcza się na końcu spisów spółgłosek (*ja, sa, sa, ha, kṣa*). Podobnie jak w innych sylabariuszach opartych na piśmie *brahmi*, w piśmie tamilskim samogłoski posiadają osobne znaki jedynie na początku wyrazów albo po innych samogłoskach; ich obecność sygnalizuje zawsze albo początek sylaby albo sylabę składającą się z samej samogłoski. Grafemy spółgłoskowe przedstawiają sylaby złożone z danej spółgłoski (lub grupy spółgłosek) i domyślnej samogłoski *a*. Przedstawieniu innych samogłosek służą odpowiednie diakrytyki – formy modyfikujące dodawane do bazowego grafemu sylabicznego (przed, pod, po nim lub z obu jego stron), niekiedy specyficzne modyfikacje grafemu (zwłaszcza w połączeniu z *-u, -ū*). Pismo oddaje tradycyjnie jedynie dwa dyftongi, *ai* i *au*. Dla pozostałych realizowanych w języku potocznym dyftongów brak odrębnych grafemów. Pismo nie oznacza również samogłosek nosowych występujących w języku potocznym. W odróżnieniu od innych języków indyjskich pisownia tamilska nie przewiduje tworzenia ligatur – odrębnych, złożonych grafemów oddających zbitki spółgłoskowe. Wyjątkami od tej reguły są *kṣa* (க்சா) oraz *srī* (ஸ்ரீ), pojawiające się często w nazwach obiektów o charakterze religijnym.

Transliteracja języka tamilskiego bazuje na standardzie ISO 15919 (2001), ustalonym dla języków posługujących się pismem *devanagari* lub pokrewnymi. W drawidyście zastosowano go po raz pierwszy i utrwalono w klasycznej tamilskiej publikacji leksykograficznej (*Madras University Tamil Lexicon*, Madras, 1924-1936, 1938-1939).

Spolszczając nazwy tamilskie, nie oddaje się różnic pomiędzy samogłoskami krótkimi i długimi. Odtwarza się natomiast charakterystyczne dla tamilskiego różnice w wymowie spółgłosek, zależne od ich położenia w wyrazie – na jego początku, po spółgłosce nosowej, pomiędzy samogłoskami czy w wygłosie. Dyftongowi *ai* odpowiadają zależnie od jego położenia w wyrazie, *aj* lub *ej*. Szereg tamilskich spółgłosek retrofleksyjnych *t, d, n, l* oddaje się przez przedniojęzykowo-zębowe *t, d, n, l*. Podobnie transkrybowane są spółgłoski alveolarne: *n* jako *n*, *r* jako *r*. Ze względu na zbieżność wymowy tamilskie spółgłoski palatalne *c, j, ñ* oddaje się – w każdej pozycji w wyrazie – przez ich polskie odpowiedniki *ć, dź,ń*. Frykatywną spółgłoskę *l* oddaje się jako *l*, zbitkę *rr* jako *ttr*, zbitkę *nr* jako *ndr*. Zaliczanemu do rzędu retrofleksyjnych szczelinowemu *ṣ* odpowiada polskie *sz*.

* Zograf 1990, s. 116-120.

spółgłoski

	transliteracja	transkrypcja		transliteracja	transkrypcja
க	ka	ka, k; ga, g; ha, h ¹	ய	ya	ja, j
ங	ña	n	வ	va	wa, w
ச	ca	ća, ć; dża, dź; sa, s ²	ழ	ļa	la, l
ஞ	ña	ń	ள	ļa	la, l
ட	ṭa	ta, t; da, d ³	ற	ra	ra, r ^{6,7}
ண	ṇa	na, n	ன	ṇa	na, n ⁷
த	ta	ta, t; da, d ⁴	ஜ ⁸	ja	dża, dź
ந	na	na, n	ஷ ⁸	ša	sza, sz
ப	pa	pa, p; ba, b ⁵	ஸ ⁸	sa	sa, s
ம	ma	ma, m	ஹ ⁸	ha	ha, h
ர	ra	ra, r	கஷ ⁸	kṣa	ksza
ல	la	la, l			

znaki specjalne

	transliteracja	transkrypcja
ஃ ^{9,10}	–	–
ஃ ¹¹	ḳ	h

samogłoski

	formy inicjalne samogłosek		formy modyfikujące bazowe grafemy spółgłoskowe		
	transliteracja	transkrypcja	transliteracja	transkrypcja	
அ	a	a	க	ka	ka
ஆ	ā	a	கா	kā	ka
இ	i	i	கி ¹²	ki	ki
ஈ	ī	i	கீ ¹³	kī	ki
உ	u	u	கு ¹⁴	ku	ku
ஊ	ū	u	கூ ¹⁵	kū	ku
எ	e	e, je ¹⁶	கெ	ke	ke
ஏ	ē	e, je ¹⁶	கே	kē	ke
ஐ	ai	aj, ej ¹⁷	கை	kai	kaj, kej
ஓ	o	o	கொ	ko	ko
ஔ	ō	o	கோ	kō	ko
ஔள	au	au	கௌ	kau	kau

¹ Spółgłoska tylnojęzykowa – realizuje się jako bezdźwięczna (*k*) na początku słowa, przy podwojeniu i po spółgłoskach *t* i *r*; jako dźwięczna (*g*) po spółgłoskach nosowych *ṅ*, *ṇ*, *ṅ*; jako spirant (*h*) w pozycji interwokalicznej (między samogłoskami) i po sonantach *y*, *r* i *l*.

² Spółgłoska zwartoszczelinowa, środkowo-językowa – realizuje się jako bezdźwięczna (*ć*) przy podwojeniu, po spółgłoskach *t* i *r*; jako dźwięczna (*dź*) po *ṅ*; jako frykatywne (*s*) we wszystkich pozycjach poza wymienionymi. W wielu wypadkach o wymowie *ć* w nagłosie (trl. *Cennai*, trb. *Čennai*) decyduje uzus.

³ Spółgłoska retrofleksyjna – realizuje się jako bezdźwięczna (*t*) przy podwojeniu i przed spółgłoskami bezdźwięcznymi; jako dźwięczna (*d*) w pozycji interwokalicznej, po spółgłosce nosowej *ṅ* i na początku słów

- zapożyczonych.
- ⁴ Spółgłoska przedniojęzykowa – realizuje się jako bezdźwięczna (*t*) na początku słowa, przy podwojeniu i po spółgłosce bezdźwięcznej; jako dźwięczna (*d*) po spółgłosce nosowej *n*; jako dźwięczny spirant (szczelinowa) w pozycji interwokalicznej i po sonantach *y*, *r* (w tej pozycji w transkrypcji oddawana jako *d*).
- ⁵ Spółgłoska wargowa – realizuje się jako bezdźwięczna (*p*) na początku słowa, przy podwojeniu oraz po spółgłoskach *t* i *r*; jako dźwięczna (*b*) po spółgłoskach *m*, *n* i *ṅ*; jako spirant (szczelinowa) w pozycji interwokalicznej i po sonantach *y*, *r* i *l* (w tej pozycji w transkrypcji oddawana jako *b*).
- ⁶ Zbitkę *rr* transkrybuje się jako *ttr*.
- ⁷ Zbitkę *nr* transkrybuje się jako *ndr*.
- ⁸ Użycie grafemów *ja*, *ṣa*, *sa*, *ha*, *kṣa* ogranicza się do słów obcego pochodzenia, głównie zapożyczeń (niekiedy starych) z sanskrytu i języków zachodnich.
- ⁹ Znak ◌̣ (*pulli*) umieszczony nad bazowym grafemem spółgłoskowym anuluje zawarty w nim domyślnie komponent samogłoskowy -a, np. க – *ka*, க் – *k*.
- ¹⁰ ◌̣ oznacza dowolny grafem spółgłoskowy.
- ¹¹ Przydech, klasyfikowany przez gramatyków tamilskich jako pośredni pomiędzy samogłoskami i spółgłoskami. Konstruowane z użyciem tego grafemu nowe dwuznaki :ப, :ஐ, :ஓ transliteruje i transkrybuje się odpowiednio jako *f* (*f*), *z* (*z*), *x* (*ks*).
- ¹² Niestandardową postać przyjmuje *ti* – தி
- ¹³ Niestandardową postać przyjmuje *tī* – தீ
- ¹⁴ Niestandardową postać przyjmują: *ku* – கு, *ṅu* – ஙு, *cu* – கூ, *ṅu* – ஙு, *tu* – து, *ṅu* – ஙு, *tu* – து, *ṅu* – ஙு, *pu* – பு, *mu* – மு, *yu* – யு, *ru* – ரு, *lu* – லு, *lu* – லு, *vu* – வு, *lu* – லு, *ru* – ரு, *ṅu* – ஙு
- ¹⁵ Niestandardową postać przyjmują: *kū* – கூ, *ṅū* – ஙு, *cū* – கூ, *ṅū* – ஙு, *tū* – து, *ṅū* – ஙு, *tū* – து, *nū* – நு, *pū* – பு, *mū* – மு, *yū* – யு, *rū* – ரு, *lū* – லு, *lū* – லு, *vū* – வு, *lū* – லு, *rū* – ரு, *nū* – நு
- ¹⁶ Jako *je* w nagłosie.
- ¹⁷ W nagłosie i śródgłosie wyrazów jednosylabowych jako *aj*; w śródgłosie i wygłosie wyrazów wielosylabowych – *ej*.

Bibliografia:

1. Woźniak, *Dźajakantan. W kręgu tamilskiej tradycji i nowoczesności*, Warszawa 2010 [zasady transliteracji i transkrypcji s. 15-19]
2. Winslow M., *Tamil and English Dictionary*, Laurier Books 1998
3. Steever S.B., *Tamil Writing* [w:] red. Daniels P.T., Bright W., *The World's Writing Systems*, Oxford 1996, s. 426-430
4. Zograf G. A., *Języki Jużnoy Azii*, Moskwa 1990
5. Andronov M.S., *Grammatika tamil'skogo jazyka*, Moskwa 1987
6. Andronov M.S., *Tamil'skij jazyk*, Moskwa 1960
7. Rudin S.D., Pjatigorskij A.M., *Tamil'sko-russkij slovar'*, Moskwa 1960
8. *Romanization systems for geographical names*, w: Technical reference manual for the standardization of geographical names. United Nations Group of Experts on Geographical Names, New York 2007, s. 46-47 (Tamil) http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/ungegn-tech-ref-manual_M87_combined.pdf

Oprac.: Artur Karp